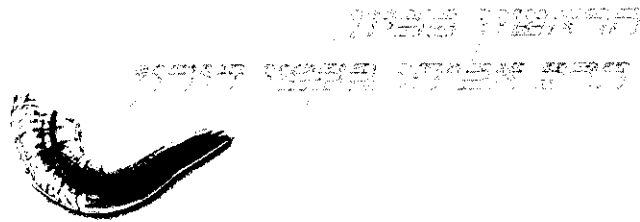

שובה ישראל

"שובה" נקראת ע"ש ההפטרה העוסקת בענייני דיומא: "שובה ישראל עד ה' אלוקיך כי כשלת בעותך. קחו עמכם דברים ושובו אל ה'". קריאתו של הנביא הנשמעת מדי שנה בעשרת ימי אשכול, לא כדי לעורר את הלבבות, לא רק בעצם הקריאה לשוב, אלא גם כיצד לשוב ומהי תשובה שלמה. נתבונן בפסוקים, ונראה, כיצד מקפל הנביא בלשון הזהב את דרגות התשובה ומורה על הדרך ועל השלבים כיצד להגיע לתשובה שלמה.

הכתוב פותח ב"שובה ישראל עד ה' אלוקיך" ומסיים ב"שובו אל ה'". הקריאה פותחת בלשון יחיד, ב"שובה", ומסיימת בלשון רבים, ב"שובו אל ה'", להורות שיש תשובה עד ה' ויש למעלה הימנה, תשובה אל ה'. יש תשובת היחיד שעניינה בלב פנימה, ויש תשובת הרבים המחייבת להשתלב עם כלל ישראל ויחד לחזור בתשובה. בדברי חז"ל מצאנו גם הבחנה בין חוזרים בתשובה לבעלי תשובה שמעלתם גדולה יותר.

הסבר להבחנות אלה במצוות התשובה ודרגותיה הרמוזות בלשון הנביא, מצאנו בדברי הגמ' במסכת יומא: "אמר ריש לקיש, גדולה תשובה שזדונות נעשות כשגגות שנאמר שובה ישראל עד ה' אלוקיך כי כשלת בעוונך". מהכתוב "כי כשלת בעוונך" מדייקת הגמרא: "האי עוון מזיד הוא, וקרי ליה מכשול", ומבואר שבכח התשובה להפוך עוון שנעשה במזיד, למכשול, לחטא שבשגגה, זאת ע"י החרטה ובקשת הסליחה. על אימרא זו שואלת הגמ': "איני, והא אמר ריש לקיש שגדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזכויות?", כלומר, שיש בכח התשובה לא רק להפוך את המזיד לשוגג, אלא לנקות את השב מכל חטא, ואפילו לזכותו עד כדי הפיכת הזדונות לזכויות? ומשיבה על כך הגמ': "לא קשיא, כאן בתשובה מיראה, וכאן בתשובה מאהבה". התשובה מיראה, יש בה חרטה על העבר וקבלה לעתיד שלא לשוב לחטא. תשובה זו עושים

מצאנו בדוד: "לב טהור ברא לי אלקים", ועניינה שלא יניח האדם מקום ליצר במעשיו, אלא יהיו כל מעשיו על צד החכמה והיראה ולא על צד החטא והתאוה. התשובה - היא עזיבת החטא; הכפרה - יש בה כדי לנקות את החוטא, ואילו הטהרה שמקורה בלב, באה להסיר את הגורמים לחטא והם תאוות הלב והמחשבות הזרות.

על טהרת הלב והמחשבות כעיקר התשובה השלמה, קורא הנביא בהמשך: "אשור לא יושיענו על סוס לא נרכב ולא נאמר עוד אלוקינו למעשה ידיו אשר בך ירוחם יתום". הכתוב מדגיש שלושה גורמים עיקריים לחטאים, לשגגות ולחוסר אמונה ודבקות בה'. את שלש אלה יש לשרש תחילה כדי לזכות לטהרת הלב. "אשור לא יושיענו" - על עם ישראל לבטוח בה' ולא במשענת הקנה הרצוף של אומות העולם, משום שאשור לא יושיענו כי "שווא תשועת אדם ורק באלוקים נעשה חיל והוא יביס קמינו". "על סוס לא נרכב" - יש לטהר את הלב מהתאוות, מהרדיפה אחרי המותרות המביאות לקנאה, שנאה ותחרות. "ולא נאמר עוד אלוקינו למעשה ידיו" - יש לשרש את הבטחון העצמי המופרז, את ההרגשה שכוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה, ולזכור שרק "בך ירוחם יתום" ואין לנו להשען אלא על אבינו שבשמיים.

על מעלת בעלי התשובה שמלבד החרטה והתשובה שבים אל ה' בדברים, ומתמידים בתשובתם, אומר ר' אבהו: "במקום שבעלי תשובה עומדים צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד, שנאמר שלום שלום אמר ה' לרחוק ולקרוב" (ברכות לד). בתחילה לרחוק שנתקרב ואחרי כן לקרוב. המפרשים נתקשו בדברי ר' אבהו ועיין במהרש"א בחידוש אגדות בברכות ובמפרשי העין יקב שם. יש שבארו את מעלת בעלי תשובה על פי דברי הגמ' שבתשובה מאהבה העבירות הופכות לזכויות, ובוזה יתרונם על הצדיקים הגמורים, שזכויותיהם מהמצוות בלבד ואף מימרא זו אומרת דרשני, כיצד עוונות יתפכו לזכויות, ובמה כוחם יפה משלא נעשו כלל. ונראה שמעלת בעלי התשובה היא בהתמדה במצוה זו, שאינם חוזרים מהחטא בחרטה ובוודאי ורואים עצמם כצדיקים שנסלחה להם חטאתם, אלא שכל ימיהם הם בחרטה ובוודאי ורואים עצמם כחייבים הצריכים כפרה. ועל כן נקראו "בעלי תשובה", שהתשובה נמשכת בכל ימי חייהם, וזו התשובה אל ה', כשהיא כוון דרך ולא רק מצוה חד פעמית. וזו לשון הרמב"ם בפרק ב' מהל' תשובה, לאחר שפירט את מצות התשובה, תנאיה וגדריה הוסיף: "מדרכי התשובה להיות השב צועק תמיד לפני ה' בבכי ובתחנונים ועושה צדקה כפי כוחו ומתרחק מן החטא שחטא בו ומשנה שמו כולו, כאומר אני אחר ולא אותו האיש שעשה אותו המעשה ומשנה מעשיו כולם לטובה ולדרך הישרה וגולה ממקומו שגלות מכפרת עון מפני שגורמת לו להיות עניו ושפל רוח וכו'". וזו מעלת בעלי התשובה שכל ימיהם בחרטה בבכי ובתחנונים, שדרך התשובה גורמת להם לשפלות רוח ולב נשבר. ועל מעלה זו נאמר "זבחי אלוקים רוח נשברה" לפי שגדולה היא מכל

בוודאי פה ובקבלה בלב, ככתוב: "כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיו ובלבבך לעשותו". אולם, זה רק השלב הראשון בתהליך התשובה אליו קורא הנביא בראשונה "שובה ישראל עד ה' אלוקיך". תשובה זו נאמרה בלשון יחיד, משום שיסודה בלב פנימה, וזו התשובה של "עד ה'", של החוזר בתשובה המתכפר מעבירות שבידו. אולם התשובה השלמה היא לשוב אל ה'. ככתוב "כי תשוב אלי תשוב", שלא להסתפק בכפרת עוונות, בתשובה מיראה, אלא להמשיך בדרך אל ה' ולהתקרב יותר גם במעשים.

הוראת התשובה מאהבה היא לשוב כמשמעו, לחזור אל המקור, אל ה'. ללכת בדרכיו ולעלות במסילה העולה בית א-ל. לא להסתפק בחזרה מהדרך השלילית, אלא להמשיך ולהתקרב אל המטרה, וזו התשובה השלמה לה קורא הנביא בשלב השני: "קחו עמכם דברים ושובו אל ה'". את האהבה יש לבטא בדברים, בתורה, במצוות ובמעשים טובים. השבים מיראה, הם החוזרים בתשובה, אולם השבים מאהבה הלוקחים עמם דברים נקראים בעלי תשובה, על שם הדרך החדשה אל ה' הדבקים בה תדיר. את התשובה מאהבה מבטא הנביא בלשון רבים, משום שעבודת ה' בתורה ובמצוות עושים רבים ולמען הרבים, ואפי' מצווה פרטית הנעשית בסתר נעשית בשם כל ישראל ולמען כלל ישראל.

המצווה לשוב מעבירות שבידו, מצווה תמידית היא ואין לעכב את החטא עד יום הכיפורים, כדברי חז"ל "אם ראית ת"ח שעבר עבירה בלילה אל תהרהר אחריו ביום, שוודאי עשה תשובה". ואעפ"כ יש מצווה מיוחדת בתשובה של יום הכיפורים, שבו התשובה לא רק מכפרת אלא גם מטהרת אותנו מכל חטאתנו, ככתוב: "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתכם לפני ה' תטהרו".

את התשובה של כל ימות השנה אפשר לעשות בשלבים. אפשר לחזור מכל חטא בנפרד, אולם המושג "טהרה" אינו מתחלק לחצאין, שהרי טהור הוא המושלם בטהרה ואין לו שייכות לטומאה, ומצוות היום "לכפר עליכם מכל חטאתכם", מכל החטאים כאחד, ורק אז "לפני ה' תטהרו".

המשנה בסוף מסכת יומא ממשיכה את טהרת יום הכיפורים לטהרה במקווה וכך שנינו "א"ר עקיבא: אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם, אביכם שבשמיים, שנאמר: "מקווה ישראל ה'" מה מקווה מטהר את הטמאים, כך הקב"ה מטהר את ישראל". כשם שהטהרה במקווה אינה לחצאין, ואי אפשר לטבול ולטהר רק חלק מהגוף ובוודאי שלא תעלה טבילה לטובל ושרץ בידו, כך הקב"ה מטהר את ישראל. רק כשמתחזקים היטב ומתכפרים מכל חטאתכם, רק אז - "לפני ה' תטהרו".

מה היא הטהרה הרוחנית הנדרשת ביום הכיפורים? את המושג "טהרה" מגדיר הרמח"ל בספרו "מסילת ישרים" וזה לשונו בבאור מידת הטהרה כ"תיקון הלב והמחשבות", ולשון זו

